

концепції філологічної освіти, методично виважений, чітко структурований і цікавий. Видання його є актуальним, необхідним і своєчасним, він стане у пригоді всім, хто прагне вивчати словацьку мову і цікавиться прекрасною країною у центрі Європи – Словаччиною.

Проф.Паламарчук О.Л.

НОВЕ ПРОЧИТАННЯ І. ФРАНКА СЛОВАЦЬКИМИ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЦЯМИ

Мікулаш Неврлі – один з найавторитетніших сучасних літературознавців-славістів, які внесли значний вклад у дослідження української літератури та її зв'язків з іншими слов'янськими літературами, зокрема з чеською та словацькою. Добрий компаративістичний інструментарій допомагає авторитетному вченому протягом усього післявоєнного часу показати світовий контекст української класики (Т.Шевченко, І.Франко, Леся Українка, Панас Мирний), висвітлити «забуті» та «заборонені» сторінки української літератури (творчість Б.-І. Антонича, О.Олеся, О.Ольжича та ін.). Об'ємний том вибраного М. Неврлі «Минуле і сучасне» (2009) свідчить про величезну зацікавленість автора досягненнями і болями українського слова за понад 60-річний період.

Як відзначає І.Дзюба, М.Неврлі нерозривно пов'язаний з українською літературою не лише «академічно» своїми працями, а й особисто. Він зустрічався, спілкувався майже з усіма визначними українськими літераторами, починаючи ще з передвоєнних років – і в Чехословаччині, і в підрадянській Україні, і в Україні незалежній. Тому його численні образки, есеї та спогади про багатьох творців української літератури мають не лише інтерпретаційну, а й джерельну цінність» (Дзюба І. Добрий друг, строгий поціновував // Неврлий М. Минуле й сучасне. – Київ: Смолоскип, 2009. – С. 7).

Не тільки джерельну, але й інтерпретаційну цінність мають для реципієнтів і праці М.Неврлі про Івана Франка, перші монографії про якого М.Неврлі подав ще у далекіх 50-х роках ХХ ст.

Сьогодні можемо сміливо ствердити, що світова франкіана поповнилася фундаментальною монографією відомих словацьких україністів М. Неврлі та М. Даніша „Іван Франко. Життя і творчість. 1856-1916” (Daniš M. Neverlý M. Ivan Franko. Život a dielo. 1856-1916. Prešov. – 2009. – С. 335). Автори монографії добре відомі в Україні як активні дослідники її історії, літератури, взаємин з Чехією та Словаччиною. Згадана праця продовжує серію україністичних, зокрема франкознавчих, матеріалів, які побачили світ у попередні роки. Патріарх словацької україністики Мікулаш Неврлі уже більше 50-ти років досліджує творчість І. Франка, опублікувавши

більше п'ятдесяти досліджень творчості великого українського письменника, мислителя і громадянина. Мікулаш Неврлі є достойним продовжувачем справи свого батька, видатного слов'янського діяча, який зустрічався з І. Франком. Для нас особливо актуальними є спогади батька ученого про І. Франка „З розповідей мого батька”, опубліковані М. Неврлі у газеті „Наша культура” (1974, №5). Поза тим словацький україніст є автором книг, що вийшли чеською та словацькою мовами „Іван Франко – український поет-революціонер” (1952); „Іван Франко і чеська культура” (1956); „Іван Франко і словаки” (1956); „Іван Франко і чеський революційний рух” (1958); „„Мойсей” І. Франка в контексті світової літератури” (1959); „Безсмертний Шевченко” (1954); „Тарас Шевченко – революційний поет України” (1960); „Шевченко і слов'янство” (1961); „Шевченко і театр” (1964) та інших. Молодий історик Мірослав Даніш є автором ряду праць з історії України.

Рецензоване видання ми розглядаємо у контексті ювілейних заходів до 150-річчя І.Франка, які відбулися у багатьох містах поза межами України (Варшава, Прага, Відень, Бухарест, Москва, Нью-Йорк та ін.). З матеріалів, виданих на сьогодні до цього ювілею зарубіжними науковими центрами, відзначимо спеціальний випуск (№ 23-24) збірника «Warszawskie zeszyty ukraїnozawcze» (2007), збірник «Ювілейний симпозиум «Іван Франко. 150 років від дня народження» (Бухарест, 2008), працю патріарха румунської гуманітаристики Магдалени Ласло-Куцок «Текст і інтертекст в художній творчості Івана Франка» (Бухарест, 2005), які увійшли до світової скарбниці європейської гуманітаристики. Ряд цих та інших досліджень ініційовані Міжнародною асоціацією франкознавців, яка уже четвертий рік проводить дослідження пов'язані із рецепцією творчості письменника у світі.

Монографія М.Неврлі та М.Даніша є вдалою спробою поєднання літературного, краєзнавчого та історико-культурного матеріалу з фактами з життя і творчості І. Франка. Це дозволило авторам ґрунтовно осмислити постать Каменяря, його громадсько-політичні та літературні погляди на тлі суспільно-культурного життя Галичини та цілої Австро-Угорської імперії. Справді новаторським є висновок учених про значення постаті письменника для всієї України: „Іван Франко був українським інтелектуалом, який жив і працював передовсім у Західній Україні, але своєю творчістю він належить усій Україні. Він був народним письменником, який зумів ґрунтовно показати життя і психологію різних суспільних верств Галичини, але своїми висновками виходив далеко за кордони України. Його державницькі візії яскраво дефініювали майбутнє соборної України. Майбутнє України слід готувати дуже ретельно, реалізувати це майбутнє на основі реальних суспільних і політичних кроків” (Daniš M. Neverlý M. Ivan Franko. Život a dielo. 1856-1916. Prešov. – 2009. – С. 11).

Поетична спадщина І. Франка вже неодноразово була предметом аналізу і фахових літературознавців, і художників слова, які поетичним

чуттям виокремлювали Франкову поетичну стихію. Вслід за Євгеном Маланюком, автори вважають, що якщо „Тарас Шевченко був скоріш за все поетом почуття і сугестії, то Іван Франко насамперед був поетом думки та інтелекту” (Daniš M. Neverlý M. Ivan Franko. Život a dielo. 1856-1916. Prešov. – 2009. – С. 12). Під цим кутом зору автори розглядають поетичну, прозову та драматургічну спадщину митця.

У монографії М. Неврли та М. Даніша, цілком зрозуміло, особливий акцент зроблено на перекладацьку, літературно-критичну та публіцистичну спадщину письменника, її значення для слов'янського світу. „Для Словаччини, зокрема для слов'янських країн, та й для цілої Європи, Франкові думки й уся його творчість була і залишається невичерпною криницею пізнання” (Daniš M. Neverlý M. Ivan Franko. Život a dielo. 1856-1916. Prešov. – 2009. – С. 21). Додамо до цього, що саме Іван Франко своєю літературно-критичною діяльністю, мабуть, найбільше зробив для популяризації української літератури у світі.

Обравши хронологічний підхід до аналізу творчості, автори дослідження крок за кроком ідуть за темами, ідеями творчості 70-их рр., періоду першого і другого арештів, його захопленням соціалістичними ідеями, як і контактам І. Франка з Ольгою Рошкевич.

Окремий розділ монографії „Віденські активісти”, присвячений періоду праці І. Франка в Наддунайській столиці, його контактам з видатними представниками слов'янської, австрійської і єврейської політики, науки і культури (В. Ягіч, Т. Г. Масарик, Й. С. Махар, Т. Герцль, А. Черни, Ч. Зібрт). Співробітництво І. Франка з журналом „Slovanský přehled” – це окрема сторінка чесько-українських зв'язків. Правда, хотілося б у монографії такого типу ширшого аналізу впливу ідей і образів І. Франка на естетичну свідомість чеських і словацьких поетів.

Опубліковані одним із авторів цієї рецензії у 1997 р. спогади В. Щурата про зустріч І. Франка з Т. Герцлем у 1893 році і досі викликають неоднозначне трактування (див. ґрунтовне дослідження Я. Грицака „Пророк у своїй вітчизні. Іван Франко і його спільнота”). Нам здається, що позиція авторів монографії цілком справедлива, адже саме у Відні на зустрічі І. Франка з Т. Герцлем ішла серйозна розмова про майбутнє життя українського і єврейського народу. Водночас у розділ „Євреї та єврейське питання” варто було би додати матеріали, які нещодавно стали предметом наукового обігу. Як художні твори, так і наукові статті могли б дати авторам матеріал для ілюстрації І. Франка – справжнього інтернаціоналіста, який поборював антисемітизм як позицію певних політичних сил у Галичині, Україні, як і в усьому слов'янському світі.

Особливо зацікавлює шостий розділ монографії „Прага, чеська культура і слов'янські програми Івана Франка” (с. 157-178). Автори на основі уже відомих та новознайдених матеріалів відтворюють численні зв'язки І.

Франка з чехами, словаками, а також популяризацію ним творів чеських і словацьких інтелектуалів і письменників українською мовою (К. Гавлічека-Боровського, Я. Неруди, Я. Врхліцкого, Й. С. Махара, С. Халупки, Ю. Зеєра, Т. Масарика, Ф. Ржегорже, А. Черни та ін.).

„Жінки Івана Франка” – тема, яку неодноразово намагалося осмислити наше франкознавство. Як і в житті кожного чоловіка, жінки відігравали у І.Франка значну роль. І тут важливо не переступати межу, за якою починається копірвання у інтимі творчої людини. На нашу думку, така межа у монографії збережена.

Розділ про останні роки життя І. Франка містить ряд документальних матеріалів, спогади сучасників, друзів, у яких словацький читач має можливість побачити усю складність життя великого українця в останні його роки. Поза тим письменник у цей час плідно працював над „Апокрифами і легендами з українських рукописів”, „Нарисами історії українсько-руської літератури до 1890 року”, „Галицько-руськими народними приповідками” та ін.

На особливу увагу заслуговує розділ монографії „Іван Франко і словаки” (с. 248-272), в якому на значному фактичному матеріалі простежуються зв'язки українського письменника і мислителя зі словацькою культурою, Словаччиною взагалі. Нові акценти словацьких дослідників стосуються як публікацій І. Франка про творчість Я. Коллара, так і перекладів художніх творів Каменяра словацькою мовою, а також наукових розвідок словацьких учених про творчість українського інтелектуала. Важливо, що цей огляд суттєво доповнює зібрану бібліографія „Іван Франко і словаки”.

Працюючи до останніх своїх днів, І. Франко здійснив величній вклад не тільки у розвиток культури і духовності українців, але й усієї європейської культури, тому й зрозумілою для нас є думка авторів монографії, що „життя і творчість І. Франка належить не лише українцям, але й усім тим, „хто хотів би цей світ зробити більш шляхетним у дусі гуманізму, свободи, толерантності і перемоги здорового глузду” (Daniš M. Noverlý M. Ivan Franko. Život a dielo. 1856-1916. Prešov. – 2009. – С. 294).

Добре ілюстрована (понад 60 світлин), праця словацьких українців вміщує широку бібліографію праць про І. Франка, яка стане у пригоді всім, хто цікавиться словацьким резонансом творчості письменника. Додамо до цього гідний наслідування приклад подавати у монографії резюме українською, німецькою, англійською та французькою мовами.

Незважаючи на те, що автори книги у силу об'єктивних причин не змогли знайти ряд найновіших досліджень творчості письменника, які з'явилися у час святкування його ювілею, книга є вагомим внеском у світову франкіану. Книга варта того, щоб її перекласти на українську. І тут виникає ще одна проблема: поширення не тільки художньої літератури, але й праць наших науковців-гуманітаріїв у країнах ближнього і дальнього зарубіжжя.

Нам здається, що деякі матеріали варто було б таки врахувати. Скажімо, спогади про І. Франка, написані Ф. Главачеком на прохання одного з авторів цієї рецензії та надруковані в науковому збірнику Львівського університету „Українське літературознавство”, 1968, вип. 3., с. 138-140. Натомість спогади Ф. Главачека подані у старій редакції, надрукованій у збірнику „З історії чехословацько-українських зв'язків” (Братислава, 1959).

Випали з уваги авторів монографії і оригінальні дослідження творчості І. Франка О. Зілинським, З. Геник-Березовською, які були піонерами чеського франкознавства. Не стала предметом аналізу і раніша монографія про І. Франка самого М. Неврлі (1952). Попри певні прорахунки маємо справу з серйозним монографічним дослідженням творчості українського письменника і мислителя. За це від української наукової громадськості велика дяка авторам та видавцям цієї важливої книги.

проф. Гнатюк М., проф. Моторний В.